

Øyeblikk av klarsyn

Alexander Kluge & Gerhard Richter:
**Dispatches from Moments of
Calm**
Seagull Press, 2016

En innsiktsfull øyeåpner
til historien som mer enn
det lineære fremskritt.

ALEXANDER CARNERA

Den 5. oktober 2015 publicerte den tyske avis Die Welt deres daglige avisutgave, men altting så anderledes ud. Mere stille. De aktuelle nyheder glemte ligeså hurtig som de bliver læst var væk, erstattet af en enestående ro frembragt med omsorg for samtidens kaos. Roen var skabt af maleren Gerhard Richter som havde fået råderet denne ene dag til at fylde avisen med sit personlige statement: Af-sendte breve fra rolige øyeblikke i urolige tider. Billederne privilegerede det personlige og konkrete sanselige indtrykk der bevæger sig fra det intime til forladte huse og øde landskaber. Billederne var som standsninger, små opmærksomhedsøvelser og felter der slog hul ind til en anden virkelighed. Selv i det mest personlige havde Richter fundet frem til noget væsentligt og derfor noget alment, fælles. Med denne trykte avis på denne dag skabte han et stykke massekunst.

Sprænge nutiden. Én af dem som hyldede dette værk var den tyske filminstruktør og forfatter Alexander Kluge, der akkompagneret af Richters billeder, begynte på skrive små historier. Nærværende bog bringer Kluges 89 små historier sammen med Richters 64 billeder. Resultatet er en sælsom, smuk og mediativt bog – men den er også mere end det: Den er også et forsøg på at give et bud på hvad det vil sige at forstå historien, noget der altid har optaget Kluge. Historien er ikke bare den lineære nyhedsfortælling, som ofte falder sammen med elittens og de herskendes historie. *Afsendte breve om rolige stunder* trækker i nødbremsen i en urolig tid, i fremskridtets lineære tid, og bringer en samtid for dagen der er sprængt mellem en levnet og ulivet erfaring. Richters billeder fik Kluge til at stoppe op, tænke, undre sig. Ingen af Richters billeder er sensasjoner eller genkendelige, men heller ikke abstrakte. Men som inviterer til undren, til at lade sig forbløffe, fare vild, som om netop dette var det mest oplysende. Som øjet der ser blåseisen der bruger 23 forsøg på at bjerpe en kiks, som virkelig ser ud som om den tænker undervejs over hver en detalje. Som hunden Leica (fra kameraet) der ligger i morgensolen, der godt nok er en hund, men som intet har til fælles med den rumrejsende Laika. Også den lå roligt i rumkapslen, trænet som den var til at modstå

stress. Den døde som bekendt af overopphedning før giftpillen som skulde sende den i døden virkede. Kluge skriver at «denne noble hund aldrig kunne siges at ligge roligt i sin kurv i sin kredsen om jorden 18 000 mil i timen. Den hund der ligger der i morgensolen har intet til fælles med den døde rumrejsende, hverken skæbne eller navn».

At «se». I 1946 blev den russiske astrofysiker Gamov, der i 1946 fløjet rundt i USA og Canada for at holde foredrag – og pludselig ser han på en støjende café i New York med sine egne øjne, i et af de få rolige øyeblikke han har, rotationer af atomer og subatomære partikler, deres spin, den konstante revolution af molekyler og partikler, den hurtige snurren af galaxer. Dette snapshop erfarer han som én samlet bevægelse som et komplekst stykke musik, som i lighed med noget han havde hørt i Venedigs katedral i 1930'erne, som han havde fået lov til at besøge af Stalin. Engang blev Rudolf Steiner spurgt om hvad han forstod ved tilfældet, den tilfældige hændelse, men undgik spørgsmålet, hvorpå Kluge kommer ham til undsætning: I sommeren 2002 nåede en gruppe børn fra den russiske by Ufa, der var blevet hædret med en tur til Spanien på grund af deres flotte karakterer, ikke deres fly der ankom for sent til Moskva. De døde alle sammen i det uautoriserede fly der blev brugt til deres sidste destination. Men kort før de gik om bord ankom to repræsentanter fra Ufa for at tage deres børn ud af flyet. De nægtede børnene at flyve med et fly der ikke oprindeligt havde været arrangeret for turen, og tog de to unge skuffede tilbage til Ufa, hvor de efterfølgende blev modtaget med åbne arme (ulykken havde i mellemtiden fundet sted). Kluge skriver at «i den antroposofiske videnskab er dette et eksempel på en fornemmelse for tilfældet [...] De kender til disse (fremtidige hændelser), ikke fordi de kan spore deres årsag, men fordi de kan «se» tætheden som signalerer en fare».

Tilfældets cirkusdomptør. I det hele taget er denne fornemmelse for noget midt i tiden, som også har at gøre med det tilfældige og uventede, et tilbagevendende tema. Kluge citerer Walter Benjamins udtalelse der kaldte medlemmerne af Bauhaus for «tilfældets cirkusdomptør», fordi de ubønhørligt træner for at mestre tilfældet så de også kan give slip, overraskes så noget ekstraordinært kan ske. En spænding mellem disciplin og at være ude af

kontrol. Operasangeren Leonard Warren, kendt for aldrig at spare på sig selv, skulle i 1960 åbne Verdis Opera *La Forza del Destino* på Metropolitan i New York. Warren synger Don Carlos, bror til den uheldige Leonoras, rolle og han synes at have problemer med sin arie. Som om han et øjeblik trækker vejret lidt for dybt, hvorefter han falder forover med hovedet ned i gulvet. Faldet var kun alt for virkeligt, som Kluge noterede. Der gik et sus gennem publikum. Sangeren der spiller Alvaro råber: «Lennie, Lennie!» Hænderne griber om den faldende. Blodet løber ud af den brækkede næse. Stor forvirring. Man forsøger mund-til-mund-metode på den livløse mand, men uden held. Stykkets instruktør træder op på scenen og henvendt til publikum: «Dette er et af de sorgeligste øyeblikke i teatrets historie. Må jeg bede jer om at rejse jer. Jeg er sikker på at I forstår at stykket ikke kan fortsætte.» Først da bæres den store baritonsanger fra scenen. Kritikerne af Washington Post skrev at denne aften i teatret, som endte på samme tidspunkt som operaen ville have sluttet, har bevæget ham mere end nogen anden opera ville kunne. Kluge: «Warrens totale dedikation – klar til at ofre sit liv – havde en afgørende virkning på den person der så uretfærdigt har kritiseret ham.»

Boken trækker i nødbremsen i en urolig tid og bringer en samtid for dagen der er sprængt mellem en levnet og ulivet erfaring.

Gribe tilfældet. Under de sidste øvelser for sin opførelse af *Europas 1 & 2* i Frankfurt operahuset i 1987 boede John Cage, manden

der blev berømt for sine musikkonserter uden musik, på Hotel Frankfurter Hof. Da han modtog nyheden om at en ildebrand var brudt ud i operahuset hvor hans eget musikstykke skulle foregå, tog han sin båndoptager med sig og fyldte lommerne med mikrofoner og skyndte sig af sted. Brandmændene måtte vente med at slukke ilden indtil taget var faldet ned. Den akustiske kraft og samklang af den heftige ildstorm, flammernes sugen af oxygen fra den omgivelte luft og det faldende tag producerede en lyd Cage ikke havde hørt før. Til selve opførelsen der var blevet udskudt nogle uger brugte Cage optagelserne fra branden af operahuset sammen med nogle tidligere optagelser af et flyangreb på Beirut. Cage kombinerede dette med en række andre eksplosionsoptagelser og inkluderede det i sidste akt af Bernd Alois Zimmermanns opera *The Soldiers*, som medlemmerne af orkestret skulle spille på instrument, men ud fra eget valgte tilfældighedsprincip. Den færdige båndversion, umærket og ikke-professionelt bundet sammen, blev af en hotelmedhjælper forvekslet med affald og smidt i skraldspannen.

Kort før sin død skulle en ven af Cage forestå en optræden med brug af en af Cages gamle optagelser. Efterfulgt af en lang telefonsamtale med sin partner der havde erhvervet sig en voldsom influenza skrev Cage *Short Concerto for Cough – Deep in Bronchials, Sniffing and Selected Notes by Bach, Schönberg and Myself*. Optagelserne bestod af forskellige hostelyde og ikke mindst irritationsforårsaget af en forkølelse. Cage hævdede at der intet andet sted findes så rig en variation end luft der tvinges frem fra maveregionen gennem de vokale akkorder og op i hovedet, alt sammen akkompagneret af et bronkittisør.

For ham overgår disse lyde stemmerne hos en operasanger. De har betydelig mere harmoni. Elter en samtale med sin ven Heinz-Klaus Metzger gav han stykket den tyske titel: Rotz und Wasser – «Snot og vand».

Mens Titanic synker. Under et angreb i den libanesiske krig blev biografen Eldorado ramt og ødelagt af bomberne. Parret der styrede biografen havde fjernet murbrokkerne og reist et telt på den bare jordgrund. Her satte de en projektor op som de havde reddet inden biografen styrte sammen. Mens folk så film blandede filmens soundtrack sig med lyden af kampene rundt om der skiftevis nærmede sig og forsvandt. «Biografængerne» var mere sikrere under teltet end de ville have været i en solid bygning, da man sjældent foretog endnu et angreb på en ruin. «Gæsterne fandt denne 'emergency cinema' opmuntrende. Her sad de omgivet af faren. Det var lige gyldigt hvilke film der spillede, så længe projektoren kørte.»

Historiens postkort. Richter og Kluges samarbejde viser livet som noget der bevæger sig i flere retninger på samme tid. Kluges tekster er ikke trykt under eller ved siden af Richters billeder, men står tilsyneladende tilfældigt. Læseren efterlades med det indtryk at også andre historier kunne være fortalt. Billedernes ubestemte karakter holder forestillingsevnen åben. Den dagsaktuelle nyhed hober informationer op, men gør os mere historieløse. Bogens langsomme postkort udvider nuets rum og bringer det i berøring med multiple tider, gør flere fortider nærværende.